

TOPLUMCU DÜŞÜNCE ENSTİTÜSÜ

Toplantı Notu

“Türkiye’de Sığınmacılar Sorunsalı ve Sosyal Demokrat Yaklaşım Seçenekleri”

5 Kasım 2016
Ankara

Toplumcu Düşünce Enstitü'nün, Türkiye’de 2013 yılından buyana Suriye iç savaşından kaynaklanan göçler sonucunda giderek yoğunlaşarak yaşanan sığınmacılar sorunsalına sosyal demokrat politika alternatiflerinin önemini ve politika seçeneklerinin değerlendirildiği Çalışma Toplantısı 5 Kasım 2016 günü Ankara’da gerçekleştirilmiştir.

Bu toplantı aynı zamanda Enstitü'nün faaliyetlerinin Ankara’da başlatılması ve **Ankara Strateji Platformu** olarak yürütülmesi sürecinde düzenlenen ilk etkinlik olmuştur.

Toplantı genelde sığınmacılar sorunsalı üzerinde odaklanmış olmakla birlikte, yapılan tartışmalar ve değerlendirmeler, konunun özellikleri itibarı Suriye kaynaklı göç hareketleri ve bu gelişmelerin Türkiye’de yarattığı Sığınmacı Sorunsalı üzerinde odaklanmıştır.

D)

TDE olarak bu toplantı, konu üzerinde farklı platformlarda ve kademeler yapılması gerekli olan bir dizi etkinliğin başlangıç noktası olarak düşünülmüş; konuya Enstitü'nün ilgisi 3 ana noktada belirlenmiştir:

1) Türkiye’de son 3 yıl içinde Suriye kökenli göç nedeni ile gelmiş olan 3 milyon'a yakın kişi barınmaktadır. Bu nüfusun büyük çoğunluğunun farklı ekonomik, sosyal ve fiziksel nedenlerle Türkiye’de kalmaya devam edeceğinin kabul edilmesi ve politikaların bu kabul üzerinden oluşturulması en gerçekçi ve sağlıklı yaklaşımdır.

Konu, yasal ve sosyal boyutları ile belirsiz tanımlar altında ele alınıp, çözümlerin bir "misafirlik" boyutu ile görülüp, kaynak ülkede belli bir düzen oluşunca bu insanların geri döneceği varsayımına dayalı olarak düşünülebilecek bir "tesis yönetimi," daha da açık ifadesi ile "otelcilik" organizasyonu düzeyinde ele alınamayacak kadar önemli bir konudur. Geliştirilecek olan yaklaşımların bu insanların önemli bölümünün Türkiye’de kalacakları düşüncesi ile geliştirilip, buna göre ilgili yasal, sosyal, ekonomik ve kültürel önlemleri içeren uygulamaların planlanması gereklidir.

2) Daha da önemlisi, Türkiye'nin aldığı göçler itibarı, bu topraklarda doğan ve yalnızca bu toprakları tanıyarak büyüyen, bu topraklar dışında vatan bilmeyen nesiller oluşmaya başlamıştır. Bu genç nesillerin bu topraklar üzerinde diğer yurttaşlar ile birlikte, uyum içinde ve barış içinde bütünleşmeleri ihtiyacı, ülkenin geleceğe yönelik en yaşamsal güvenlik, ekonomik ve sosyal politikalarının en kritik unsurlarını oluşturmaktadır. Bu gençlerin, onurlu, donanımlı ve güvenli bireyler olarak toplumda yerlerini almaları, ülke ve bölgenin istikrarının güvencesi olacaktır.

3) Konu bu özellikleri ile inanç veya mezhep temelinde siyaset yürüten kurum ve kuruluşlar ile bu siyasetin sosyal, ekonomik yan unsurlarının etki ve yönlendirmesine terk edilecek, bürokrasinin mevcut mekanizmaları içinde geçirilecek bir konu değil, sosyal demokrat/ileri siyasetin de kurumlar, kurallar, uygulamalar olarak gerekli yaklaşımlar açık ve net olarak ortaya koyduğu bir alan olarak düşünülmelidir. Burada her zamanki gibi mevcut mekanizmalar üzerinden değil, farklı öneri ve taahhütler üzerinden ortaya konulacak yaklaşımlar önemlidir.

Çalışma Toplantısı bu anlayıştan çıkılarak düzenlenmiş ve sonuçları itibarı ile de geleceğe yönelik yaklaşımların çıkış noktası olarak amacını önemli ölçüde gerçekleştiren bir toplantı olmuştur.

II)

Bu toplantıda konu ile ilgili yapılmış olan genel tespitler aşağıda özetlenmiştir:

- **Bu gün Irak ve Suriye'deki çatışma ortamı sonucu gündeme gelmiş olan sınırları aşan insan hareketleri, Göç konusunun alışılmış kavram ve uygulamaların ötesinde yeniden değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.**Kısaca göç uluslararası sınırı geçerek yer değiştirmeyi kapsar. Bölgemizde ve dünyada bu göçlerin nitelikleri dönüştürdü ve devletlerin kontrollerinden tamamen çıkmış durumdadır. Gelinen noktada uluslararası örgütlerini de göç sorunu ile mücadelede önemli bir kaynak sorunu ile karşı karşıya getirmiştir.
- **Türkiye bu göç hareketlerinde önemli bir transit geçiş ülkesi konumundadır.**Bugün itibarı ile Türkiye'de kayıt altında 2.8m kayıt altında "göç eden" bulunmakta, bu rakamın kayıt altına alınmamış olan nüfus ile birlikte toplamda 3m kişiyi geçtiği düşünülmektedir. Irak'ta gelişmesi beklenen mezhep çatışmaları ile birlikte bu rakamın çok daha yukarılara tırmanacağı görülmektedir.
- **Türkiye, 1954'de yürürlüğe giren 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin bir tarafıdır.**Bu sözleşmenin hiçbir hükmü herhangi mülteciye bir TC vatandaşından fazla hak vermesini öngörmemektedir. Öte yandan bu Sözleşme, "mülteci" statüsünü iki kritere bağlamış bulunmaktadır: a) Nüfus hareketinin kaynaklandığı coğrafyalar; ve, b) ırk, din, sosyal grup, milliyet ve siyasi düşünce nedeniyle zulme maruz kalmış olmak veya kalmaktan çekiniyor olmak. Daha ziyade 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki göç hareketlerine göre düzenlenmiş olan bu Sözleşme'de mülteci statüsünü belirleyen Coğrafya kriteri 1967 ek Protokolü ile iptal edilmiş bulunmaktadır.

- **Bu nüfus hareketleri; Türkiye'nin daha çoğulcu bir toplum olması için bir fırsat olarak değerlendirilebileceği gibi, toplumun mezhep ve etnik özellikler tabanında kapalı bir yapıya dönüştürülmesi gibi bir sorunun kaynağı olabileceği de düşünülmelidir.**
- **Türkiye, bu Sözleşme'ye dayalı olarak mülteci statüsünü geniş kapsamlı olarak uygulamamakta; ancak coğrafi konumunun hassasiyeti nedeniyle ve insan hakları açısından güneyden ve doğudan gelenlere yabancıları koruma kanunu altında “geçici koruma” imkanları sağlamaktadır.** Ancak kaçak yollardan çok kolaylıkla Türkiye'ye girenler olduğu bilinmekte; Türkiye de kamplarda kalanlar, toplam sayının %10u olduğu tahmin edilmektedir. Sığınmacıların 3/4ünde geçici kimlik belgesi bulunmakta, %62si eğitime devam edememekte, bu karşın %15i eğitime devam etmek istemektedir. Yaşam koşulları itibarı ile, sığınmacıların %7den fazlasının hanesinde 6kişi ve üstü barınmakta, %16'sında da 9 kişi ve üstü barınmaktadır.
- **Sığınmacılar arasında Statü açısından en büyük sorun alanine yeni doğanlar ve Türkiye'de “ülkesiz/stateless” olarak yaşamını sürdüren kesimlerdir.** Bu kesim içinde zihinsel ve bedensel engelli sayısı çok yüksek seviyeleri bulmakta; bu konuda sahadaki STK'lardan bilgiler alınmakta; ancak devlet kurumları ile gerekli ve etkin bir eşgüdüm kurulamamaktadır. Kamplarda barındırılan sığınmacıların çoğunlukla Avrupa dillerini öğrenmek istedikleri gözlemlenmekte; bu da, buralarda kalan insanların çoğunun bir sonraki adımda Avrupa'ya ulaşmak üzerine bir düşünce içinde oldukları anlaşılmaktadır.
- **Bu sığınmacıların “kayıt altına girmek” konusuna da ciddi olarak kuşku duydıkları görülmektedir.** Hali hazırda uluslararası kuruluşlardan oluşturulan bir fon desteği ile kişisel verilerin doğrulanma projesi uygulanmakta; ancak kayıtlı olmanın avantajları bir yana, kişilerin bu projeye karşı çekinceli tavırları sürmektedir.
- **Ayrıca kayıt-geri iade işlemlerinde güvenlik zaafiyeti yaratabilecek bazı uygulamalara rastlandığı belirtilmektedir.** Geri Gönderme Merkezlerinde yapılan sorgulamaların ve başvuruların uluslararası prosedürlere uygun gerçekleştirilmediği ve insan haklarına aykırı sonuçların meydana gelmesinin yanı sıra terör eylemlerine bulaşmış olabileceği şüphesi taşıyan bazı kişilerin uluslararası güvenlik uygulamaları gereğince iadelerinin gerçekleştirilmediğine dair ifade ve haberler bulunmaktadır.
- **Sağlık sorunları uyandırıcı kullanımı gibi konular da sığınmacılarla ilgili kritik risk ve tehdit alanları oluşturmaktadır.**Bölgede çocuk felci ve kızamık vak'alarının görüldüğü bildirilmekte, Türkiye'de neredeyse bitmiş olan bu hastalıkların, kayıtsız olarak dolaşımda olan aşısız insanlar yüzünden yeniden salgınlara dönüşme tehlikesi büyümektedir. Bonzai kullanımı Türkiye de üç büyük il ile sınırlıyken, bugün Eskişehir'de bile bonzai kullanımını arttığı görülmekte; bu uyandırıcı trafiği de Çin kaynaklı olarak Suriye'ye ulaşmakta ve oradan da bütün Türkiye'ye yayılmaktadır.
- **Buna ek olarak yapılan çalışmalarda sığınmacı kadınların sömürü ve istismara varan sorunlarla karşılaştığı gözlemlenmiştir.** Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı illerde genç yaşta kadın sığınmacıların; seks işçiliği/köleliği, yerel aileler ile kurulan ilişkiler neticesinde çıkar karşılığı ikinci – üçüncü eş olarak kullanılma, hukuki dayanağı olmayan sözleşmelerin konusu olma sonucu istismar edilme gibi sorunlarla karşılaştığı vakalar

bulunmaktadır. Genel olarak sığınmacı gruplarının hemen hepsinde gözlemlenen eşit işe düşük ücret uygulaması kadın sığınmacılarda daha belirgin bir sorun haline gelmiştir. Bunlara ek olarak, dil bilmemenin/hak temelli çalışma koşullarının yokluğunun getirdiği dezavantajlardan ötürü iş kazaları sonucunda tazminat, zararın karşılanması gibi mekanizmaların işletilmediğine ilişkin bulgular da vardır.

III)

Burada yapılan genel saptamalar ve gözlemlerle ilgili olarak, Toplantıda aşağıda özet olarak belirtilen görüş ve yorumlar ifade edilmiştir.

- **Göç bir sosyal değişim sürecidir ve bu anlayışa uygun politikalarla ele alınması gerekir.** Bu konularda daha önce, örneğin Gaziantep Ticaret Odası gibi yerel kurumların hazırlamış olduğu rapor ve öneriler, zamanında dikkate alınmamış; bu çalışmalarda yer alan ekonomik, güvenlik ve barınma sorunlarına yönelik tespit ve öneriler, farklı politik değerlendirmeler nedeni ile siyasi otorite tarafından göz ardı edilmiştir. Bu durumda sosyal demokrat siyasetin göç olgusuna farklı yaklaşmak ve bu süreçlerin nasıl yönetileceği ve gerçekçi entegrasyon politikalarının nasıl uygulamaya konulabileceği üzerine ciddi seçenekler ortaya koyması gereklidir.
- **Göç konusunun “sosyalleşmeden” önce “siyasallaştığı görülmektedir.** Bu durum, konunun bir güvencilik sorununa indirgenmesine neden olmaktadır. Burada ortaya çıkan kültürel ve siyasal travma karamsarlığını yansıtan değerlendirme seti, sorunların, örneğin “yurttaşlık” sorusunun yeterince sağlıklı bir biçimde ele alınmasını engellemektedir. Bu endişe ve kuşku ortamı içinde gelişen güvenlik odaklı yaklaşımlar, sorunun insani sorumluluklar dışına çıkmasına neden oldu.
- **Sığınmacı konusu mevcut yasal zemin itibarı ile 2013’de çıkmış olan yabancılar ve uluslararası koruma kanunu üzerinden yürütülmektedir.** Bu gün gelinen noktada bu kanunun bir “geçicilik” ortamına yönelik olarak kurgulandığını ve yaşanan gerçekliklere yanıt vermekten çok uzakta kaldığı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde, mevcut yasal çerçeve içinde sığınmacılar açısından, kanun koyucuların bir temennisi olarak kalan, geçicilik üzerine kurgulanan yasal çerçevenin, sorunların kalıcı özelliklerine cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmesi ihtiyacı vardır.
- **Sahada yaşanan çok çeşitli gerçeklikler içinde, sorunun en önemli iki boyutu Ekonomik Sorunlar ve Çocuk İşçilik Sorunsalıdır.** Bu iki sorunun yapısal olarak çözüme kavuşturulması durumunda, diğer sorunlar, örneğin kadınların sosya ekonomik konumu, emeğin istismarı konuları, sağlık ve sosyal güvenlik gibi sorunlar ve bütün bu sorunların uzun vadede ilintili olduğu eğitim sorunlarının daha etkin olarak çözümlenebileceği değerlendirilmektedir.
- **Suriye özelinde, bugün sığınmacı olarak Türkiye’de bulunanların büyük bölümünün Türkiye’yi hedef ülke olarak görmedikleri, hedef ülkelerin Batı’daki ülkeler olduğu anlaşılmaktadır.** Dolayısı ile Türkiye “göç”ün sona erdiği nokta değil, bir geçiş alanıdır.

Durum bu olmakla birlikte, alınacak önlemlerin ve politikaların bu gerçeği de bir olumlu sonuca dönüştürecek nitelikte girişimler içermesi esas olmalıdır. Bir diğer göz önünde tutulması yararlı olan gerçek de, dünya üzerinde çeşitli coğrafyalara yayılmış, farklı inanç ve etnik gruplara mensup 30 milyonun üzerinde Suriye kökenli insan olduğu tahmin edilmektedir. Suriye diasporasını barış ve ulusal bütünlük doğrultusunda örgütleyebilecek ve bu kitleyi aynı zamanda siyasi olarak etkin kılabilecek özellik ve imkanlara sahip tek ülke hala Türkiye'dir. Türkiye'nin bu özgün konumu, bölgesel barış ve istikrar açısından önemli bir fırsat ve sorumluluk alanı oluşturduğu unutulmamalıdır.

- **Suriye kökenli sığınmacılar arasında bulunan farklı gruplara, farklı davranışlarda bulunulması, bu insanların Türkiye konusunda ilk geldiklerinde besledikleri duyguların olumsuz yönde evrilmesine neden olmaktadır.** Özellikle Doğu Türkistan, Çin kökenli sığınmacıların veya belli inanç grupları mensuplarının ayıklanarak bunların İç Anadolu'da, örneğin Kayseri, Niğde gibi bölgelerde yurttaşlık haklarına kavuşturulmaları, bu grupların dışında kalan kesimlerin kamplarda sıkıntılı yaşam koşullarında, her an geri gönderilmek düşüncesi ile yaşıyor olmaları, ortamı giderek gerginleştirmektedir. Avantajlı davranış gören cihatçı veya cihatçı eğilimli unsurların varlığı, yerel halk nezdinde de sığınmacıları genel olarak düşman konumuna getirmekte, bu kişilerin sosyal çatışma durumlarında hedef haline gelmelerine yol açmaktadır.
- **Yüksek nitelikli eğitim ve donanımına sahip sığınmacılar ile farklı kültürel gelişmişlik düzeyinde olan sığınmacıların, en iyimser koşullarla alt seviyede iş alanlarında çalışma imkanı bulabilmekte veya buna zorlanmaktadır.** Bu durum, sığınmacıların toplumun geniş kesimleri ile uyum ve bütünlük gösteren yaşam koşulları geliştirmelerine ciddi olarak engellemektedir. Örneğin belli bir kesim sığınmacıların, yerel kişilerin yanında hizmetli olarak çalışmaları, bu insanların ciddi olarak içerledikleri, zorlarına giden durumlar yattığı gözlemlenmektedir. Öte yandan, önemli düzeyde nitelikli meslek sahibi olanlarının mesleklerini icra etme imkanları olmadığından ötürü, istemeden de olsa başka ülkelere yönelmeleri, Türkiye'de barınma imkanları arayan sığınmacı nüfusunun ortalama nitelik seviyesinin düşmesine neden olmaktadır.

IV)

Burada özet olarak belirtilen yorum ve katkıları takiben, geleceğe ışık tutması ve bundan sonra düzenlenecek etkinliklerde konulara odaklaşılmasına yönelik öneri ve düşünceler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Çok tekrarlanan ancak uygulamada henüz yeterince yüksek sesle ve güçle sahiplenilmediği görülen en önemli konu Türkiye'nin dış politikasının mezhep ve etnik tercihler üzerine kurulmaması ve özellikle son 5 yıla damgasını vurduğu görülen bu yaklaşımdan hızla uzaklaşılması ihtiyacıdır.
- İkinci çok önemli bir yaklaşım da sığınmacılar sorunsalına genel bakış açısını ilgilendirmektedir. Bu da, sorunun kökenini oluşturan Suriye'deki iç çatışmaların daha uzun bir zaman süreceğinin ve sığınmacıların önemli bir bölümünün geldikleri ülke, Türkiye'de

kalacakları ve yerleşecekleri gerçeklerinin kabul edilmesinin gerektiğidir. Ülkenin önünde bu sorun ile ilintili olarak duran ihtiyaç ve yaklaşımların bu gerçekler ışığında düşünülmesi gereklidir.

- Sığınmacılar konusunda geliştirilecek olan politikaların en önemli dayanağı, bu nüfus hareketlerine konu kesimler hakkında sağlıklı ve doğru verilerin toplanması ve bu verilerin süreklilik içinde analizlerinin gerçekleştirilmesidir. Uluslararası STK'ların bu yönde alanda gerçekleştirdikleri çalışmalar önemli bir fırsattır. Geliştirilecek alternatif politikaların değerlendirilmesi aşamasında bu kurum ve kuruluşlarla ilişkiler kurulması, siyasi aktörlerin bu özel amaçla bir yapılanmaya giderek, veri akışı ve değerlendirme süreçlerini bir sistematik içinde yürütmeleri çok önemlidir. Sığınmacılar Sorunu konusunda sağlıklı ve gerçekçi yaklaşımların içi dolu politka alternatiflerinin inandırıcı ve ikna edici siyasi önerilere dönüştürülmesi büyük ölçüde bu sistematik yaklaşıma bağlı olacaktır. Üniversitelerin bile uzak kaldığı bu konuda, yalnızca Arapça bilen kadroların sağladığı anlık iletişim kolaylığına dayandırılmak yerine, bilgi ve analize dayalı politka pozisyonlarına dayandırılmalıdır.
- Herşeyden önce burada yeni bir “söylem” benimsenmeli, kullanılan dil bütünleşme ve empatiye dayalı bir üslup ve içerik ile uygulamaya konulmalıdır. Bu noktada katı ideolojik terminoloji “törpülenmeli,” daha kucaklayıcı, dinleyen ve anlayan yaklaşımlar öne çıkartılmalıdır. Bu yaklaşım içinde ötekileştirme engellenmeli, çoğulculuğun ve çeşitliliğin desteklendiği bir zemin oluşturulması hedeflenmelidir.
- Geliştirilecek politikaların temelinde sığınmacılara yönelik bir “yerleştirme politikası” belirlenmesi kritik bir parametredir. Böylece sığınmacıların yaşadıkları çevrelerin çeperlerinde “ayrılaştırılarak” varlıklarını sürdürmeleri (apartheid) ile “bütünleşerek” varlıklarını sürdürmelerinin en somut farkı ortaya konulmaktadır. Sosyal demokrat politikalarda; sığınmacıların olabildiğince toplumun içinde bütünleşerek, üretken ve katılımcı bireyler olarak varlıklarını sürdürmeleri öngörülmesi ve, örneğin Kanada uygulamalarına benzer yaklaşımlar içinde, bu amaca yönelik yerleştirme politikalarının geliştirilmesine özel önem verilmelidir.
- Yerleştirme politikasının en önemli boyutu, sığınmacıların buldukları yaşam çevrelerinde hangi yasal statü içinde yer alacakları konusudur. Bu noktada, sığınmacılara “barınma”ya yönelik özel statüler geliştirilmesi yeterli ve anlamlı değildir. Bu kişilere resmi olarak “mülteci,” “geçici vatandaşlık” ve belli koşullara bağlanarak, nihai olarak “vatandaşlık” statüsü dahil hukuka dayalı konumları içeren bir politka geliştirilmeli ve bu politkanın iletişiminin en etkin, şeffaf ve yaygın olarak yapılması sağlanmalıdır.
- Bu çerçevede uygulanacak yasal statü süreçleri, Suriye’de hâlihazırda devam etmekte olan iç savaşın yaratacağı trafiğin riskine göre şekillendirilmesi gereklidir. Özellikle Hatay gibi sınır bölgesinde yer alan illerimiz, aşırı grupların geçiş noktası ve hatta bu illerde yaşayan vatandaşlarımızın oluşturduğu yerel insiyatiflerin tanımıyla “yerleşim bölgesi” haline gelmiştir. Sığınmacılara ilişkin başka bir sorunsal olan kurumlar arası koordinasyonsuzluk ve yetkinin dağılımındaki belirsizlik sığınmacıların Türkiye’ye yerleşim süreçlerinde güvenlik açıkları yaratmamalıdır. Kurumsal organizasyonun yeniden tesisinde, güvenlik

unsurunun, şeffaf ve uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde sığınmacılara uygulanması gözetilmelidir.

- Bu genel politika önerilerinin sosyo-ekonomik ve demografik olarak farklılıklar gösteren bölgeleri ilgilendirmesi açısından, uygulamada yerel yönetimlerin sürece organik olarak katılımları sağlanmalı; süreçlerde görev üstlenen yerel yönetimlerin amaca yönelik imkan ve yetkilerinin artırılması mutlaka sağlanmalıdır. İller Bankası ve merkezi bütçe olanaklarının nüfus sayımına dayalı kaynak tahsislerinin bu görevlerin hakkınca yerine getirilmesinde yeterli olmayacağı açıktır. Dolayısıyla, süreçlerde sorumluluk üstlenen yerel yönetimlere verilecek olan desteklerin mali kaynak boyutu ile ilgili ayrıca ve anlamlı katkı mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu yaklaşım, kamu yönetişimi açısından da etkin bir tahsis ve denetim zemini oluşturmakta büyük yararlar sağlayacaktır.
- Sığınmacılarla ilgili temel barınma ihtiyaçlarının da yime yerel ölçekte giderilmesi esas olmalı, bu kişilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde gerekirse TOKİ ile eşgüdümlü olarak ihtiyaç duyulan imar değişikliklerinin yapılması sağlanarak, konut alanında göç nedeni ile ortaya çıkan dengesiz piyasa koşulları ve her türlü standartın dışında gelişen çarpık yapılanmalar mutlaka giderilmelidir.
- Sağlık hizmetlerine erişim ve uygulamalar, sığınmacılarla ilgili bir başarı olarak alanı olarak sıklıkla dile getirilmektedir. Teknik olarak bu durum büyük ölçüde geçerli olmakla birlikte, sağlık alanında çok daha önemli ve temel bir konu ise göz ardı edilmektedir. Bu konu önleyici sağlık hizmetleri ve bakım konusudur. Sağlık alanında özellikle aşılama ve temel bakım hizmetlerinin durumu yakın gelecekte yalnızca sığınmacılar özelinde değil, hareketli nüfusun sığınmacı nüfusu üzerinden tüm ülkede ciddi sağlık sorunlarının yaşanabileceğine işaret etmektedir. Bu alandaki büyük aksaklıklara bir de ekonomik boyutları ile katlanarak yaygınlaşan uyuşturucu kullanımı ve madde bağımlılığına dayalı sorunlar düşünüldüğünde, sağlık alanının kendi başına ne denli özel duyarlılıklar taşıyan bir alan olduğunu göstermektedir. Bu konuda pekçok AB girişimi ve fon imkanlarının mevcut olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, yerel yönetimlerle koordinasyon sağlanarak konunun uluslararası işbirliği boyutunun da değerlendirilmesi mümkündür. Buna ilişkilerin kurulması ve yürütülmesine yönelik olarak özel görevle çalışan bir yapılanmanın planlanması uygun olacaktır. Buradan hareketle, oluşturulacak alternatif politika önerilerinin sağlık konusuna özel ve kapsamlı bir yaklaşım içermesi kaçınılmazdır.
- Eğitim alanındaki öneriler de özel, kapsamlı ve kararlı yaklaşımların ortaya konulması gereken bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Herşeyden önce bu alanda, konunun sil baştan, tümüyle ve kökünden yeniden alınması gereksinimi ortadadır. Eğitim alanında sığınmacı nüfusun cemaat ve radikalleşme içindeki tarikatlar için en uygun bir zemin olarak bırakılmış oldukları görülmektedir. Bu durum, ilgili sivil toplum görünümlü örgütlenmeler tarafından yalnızca bir inanç-temelli eğitim alanı olarak değil, terör faaliyetleri için gerekli insan gücünün devşirildiği uygun bir kaynak olarak da değerlendirilmektedir. Geliştirilecek olan politika önerilerinin bu duruma kesin ve açık bir önlem getirmesi ülkenin ve bölgenin istikrarı için yaşamsal önem arz etmektedir.
- Eğitim alanındaki uygulamada karşılaşılan önemli bir sorun, okul-öncesi ve okul çağına erişen sığınmacı çocuklarının “okullaşmaları” sorunudur. Burada yaşanan sosyal ve

kültürel sorunlar bir yana, en temel konu olan “dil” konusu çözümlenmiş değildir. Bu çocuklar Türkiye doğmuş ve büyümekte olan bir nesil olarak Türkçe bilmediklerinden yaygın eğitim içinde yer alamamaktadırlar. Öte yandan, ana dillerinde de eğitim almalarını mümkün kılacak eğitimci, müfredat ve araç-gereç-donanıma sahip değildirler. Kendilerine verilmeye çalışılan arapça eğitim, geldikleri veya yaşamlarını sürdürdükleri yakın çevrelerinin ne dil özellikleri olarak, ne müfredat olarak ne de eğitimcilerin formasyonları itibarı ile geçerli ve uygun koşullar içermemektedir.

- Bu durumun yarattığı çarpık oluşumlar, sahte diplomalar, eğitimin inanç kökenli eğitimcilerin eline bırakılması gibi sorunlar yakın gelecekte sığınmacıların yaşadıkları çevreye yabancı, dünyada ve ülkelerine geri dönmeleri durumunda bile ülkelerinde geçerli olmayacak bir eğitim almış olmaları sonucunu doğuracaktır. MEB'nın son dönemlerde bu konuda daha sistematik bir çalışmayı başlatmış olması ve bu alandaki ihtiyaç ve uygulamaları kayıt altına almaya başlatması önemli ve olumlu bir gelişmedir. Ancak bu yaklaşım tek tek ihtiyaçlar özelinde çözüm getirilmesine dayalı bir yaklaşımdır. Halbuki, konunun bütünselliği içinde ele alınarak kapsamlı bir politika önerisi olarak gündeme getirilmesi esastır. Geliştirilecek olan alternatif politika önerilerinin bu kapsayıcı yaklaşım içinde kararlılıkla ortaya konulması ve savunulması gerekir.
- Son olarak konunun ekonomik boyutu hem toplum genelini hem de sığınmacı nüfusun günlük yaşamını doğrudan etkileyen en kritik politika alanı olarak karşımızda durmaktadır. Bu alanda geliştirilecek olan politika önerilerinin iki boyutu mevcuttur: dış ekonomik ilişkiler ve işbirliği projeleri, iç ekonomik faaliyetler ve ekonomik gelişme.
- İç ekonomik faaliyet konusunda istihdam, yatırımlar, verimlilik ve sosyal sermaye kavramları tek tek ele alınması gerekli kritik alanların en önemli başlıklarını oluşturmaktadır. Türkiye sığınmacılar konusunu bir yanda piyasa koşullarının denetimsiz ve standart dışı akışına, diğer yanda da, örtülü ödenek dahil, kamu bütçesini hesapsızca zorlayan programların kısıtlı imkanlarına terk edecek lükslere sahip değildir.
- Bu hem mali imkanların boyutları hem de kamu yönetiminin basiretli davranış ilkeleri açısından böyledir. Hal böyle ise, geliştirilecek olan alternatif yaklaşımların belli bir öncelikler sıralaması içinde olmak üzere kaynak tahsislerini bütünleşmeye ve verimliliği esas alan projeler üzerinden planlaması uygun olacaktır. Burada da küçük ölçekli emek yoğun faaliyet alanlarıdaki girişim ve çabaların desteklendiği projeler öne çıkartılmalı; bölgesel ölçekte ekonomik seferberlik programları geliştirilmelidir. Bu programların yalnızca sığınmacıların katılım sağladığı programlar olması, ilgili bölgelerde sosyal açıdan ve istihdam piyasası açısından olumsuz tepkilere ve dirence yol açabilecektir. Dolayısı ile geliştirilecek olan özel adrese yönelik programlar olarak değil, ekonomik olarak bölgede dayanışma ve katılımcı mekanizmalar tarif ederek, tüm kesimlerin yararlanacağı koşullarla kurgulanması yararlı olacaktır.
- Konunun dış ekonomik ilişkiler boyutuna bakıldığında ise burada önemli bir gelişmenin iyi değerlendirilmesi gereklidir. Bölgedeki uluslararası kuruluşların faaliyetlerine bakıldığında, bu kuruluşların ilk zamanlarda “yardım” nitelikli faaliyetlerinin son dönemlerde “kalkınma” nitelikli hedeflere yöneldiği gözlemlenmektedir. Bu gelişmenin bir fırsata dönüştürülmesi durumunda, bölgede sürdürülebilir ve verimli ekonomik faaliyetler için ihtiyaç olan

kaynakların dış dünya ile işbirliği içinde sağlanması mümkün görülmektedir. Bu bağlamda, geliştirilecek olan alternatif politika yaklaşımlarının, bu tür uluslararası kaynakların en etkin biçimde değerlendirilmesi için gerekli ilkeler ve yapısal düzenlemeleri de içermesi uygun olacaktır.

Sonuç itibarı ile, sığınmacı sorunu ağırlıklı olarak bir “geçici misafir” sorunu, bu da tek tek işlemler özelinde bir “barındırma ve doyurma” sorunu olarak düşünülürse, kısa ve orta vadede çok daha derin ve karmaşık sosyal, ekonomik ve güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalınması kaçınılmaz olacaktır. Konuya ilişkin alternatif politika yaklaşımları değerlendirilirken, bu nüfus hareketinin topraklarımızda kalıcı olması durumunda oluşacak koşullara göre düşünülmesi en gerçekçi ve sağlıklı yaklaşımdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu sığınmacı nüfusun önemli bir bölümü Türkiye’de geçirdikleri dönemi geçici olarak görmektedir. Ancak Türkiye olarak bu insanlara bütünleştirici ve yaşadıkları çevrelerle uyum sağlayacak koşulların hazırlanması, sığınmacı sorununun ülke tarihinde derin acılar ve üzüntüler yaratan bir dönem olarak anılmasını önleyecektir.

Bunun da ötesinde, sosyal demokrat politikalar ışığında dayanışmacı, katılımcı, bütünleştirici, sahip çıkan yaklaşımların Türkiye açısından başka olumlu sonuçları da olacaktır. Bugün sığınmacı olarak Türkiye’de belli bir yaşam deneyimi edinen insanlar, daha sonar başka coğrafyalara da yönelmiş olsalar, gittikleri yerlerde her biri Türkiye’nin bir iyi niyet elçisi, ülkemiz ve insanlarımız hakkında olumlu düşünceleri dünyaya taşıyan dostlarımız olacaklardır.

Böyle bir resmin yaşama geçirilmesi için gerekli tüm koşullar hala mümkün olmakla birlikte, bunu gerçekleştirmek için gerekli zaman giderek azalmaktadır.